

УДК 330.342

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-10

Воронько-Невіднича Т. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0003-2427-7218

e-mail: tetiana.voronko-nevidnycha@pdaa.edu.ua

Загребельна І. Л., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0002-8316-1656

e-mail: zahrebelnail@ukr.net

Дубовик А. М., здобувач вищої освіти, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0002-7997-2958

e-mail: anna.dubovyk@st.pdaa.edu.ua

Киричок А. Ю., здобувач вищої освіти, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

ORCID: 0000-0001-5963-3759

e-mail: anastasiia.kyrychok@st.pdaa.edu.ua

Управління агропромисловою сферою за умов сталого розвитку: соціальний аспект

Анотація. З'ясовано, що функціонування агропромислової сфери у сучасних динамічних умовах потребує перегляду підходів щодо управління її розвитком, оскільки досягнення його шляхом економічного зростання недостатнє, оскільки високі темпи виробничої діяльності можуть співіснувати з низьким рівнем результативності економічних і соціальних процесів, ставати загрозою для навколишнього середовища. Своєю чергою, принципами розвитку агропромислової сфери щодо організації аграрного виробництва є збалансованість його розвитку за економічними, соціальними та екологічними критеріями. Запропоновано розглядати взаємозв'язок соціальної, економічної та екологічних складових для досягнення сталого аграрного розвитку. Відповідно, зростання розміру оплати праці повинно бути підтверджено зростанням випереджаючими темпами продуктивності праці в агропромисловій сфері.

Ключові слова: агропромислова сфера; розвиток; Цілі сталого розвитку; соціальний аспект; стратегія; управління.

Voronko-Nevidnycha Tetiana, PhD (Economics), Associate Professor of Department of Management, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Zagrebelsna Irina, PhD (Economics), PhD (Economics), Associate Professor of Economics and International Economic Relations, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Dubovuk Anna, student, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Kuruchok Anastasia, student, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Agricultural Industry Management in Conditions of Sustainable Development: Social Aspect

Abstract. Introduction. It has been found out that functioning of agroindustrial sphere in modern dynamic conditions requires revision of approaches to development management since achieving it through economic growth is not enough, because of high rates of production activity can coexist with low levels of economic and social processes performance, becoming a threat to the environment. In turn, the principles of the development of the agroindustrial sector in the organization of agricultural production is the balance of its development on economic, social and environmental criteria.

Purpose. To substantiate the necessity of in-depth researches of scientific-methodological provisions and development of practical recommendations on providing sustainable development of agroindustrial sphere paying great attention to the social component.

Results. The social component is provided by increasing the level of employment of the population, the income of economic entities in the agro-industrial sphere. It has been established that during the analyzed period the number of the employed population in Ukraine decreased by 19261,4 thousand people or 17,4% that can be explained by demographic and

¹Стаття надійшла до редакції: 03.09.2021

Received: 03 September 2021

migration factors as well as by the absence of the data from the occupied territories. It is calculated that the largest share of the population is employed in trade. The second place is occupied by agriculture - 17,1% or 2721,0 thousand people on the average for the period of the research, i.e. the agro-industrial sphere accounts for a significant share of the employed in Ukraine, which leads to the influence of the sector on the sustainable development of the country as a whole. Therefore, in order to achieve sustainable development of the agroindustrial sphere it is necessary to consider the interrelation of social, economic and ecological components.

Conclusions. Thus, in order to achieve sustainable agrarian development it is necessary to consider the interconnection of social and economic components. Accordingly, the growth of wages should be confirmed by the growth of labor productivity in the agroindustrial sphere.

Keywords: agro-industrial sphere; development; Sustainable development goals; social aspect; strategy; management.

JEL Classification: F 63; O 13; O 15; Q 56.

Постановка проблеми. Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку агропромислової сфери в цілому базується на реалізації її багатофункціональної місії й, зокрема, на гармонізації її ключових складових: економічної, соціальної та екологічної.

Формулювання та впровадження парадигми сталого розвитку агропромислової сфери допомагає нівелювати екологічну кризу, зменшити антропогенний вплив на навколишнє середовище, створити умови для соціального та економічного добробуту населення, забезпечити економічний розвиток та конкурентоспроможність аграрних товаровиробників тощо. Особливого значення набуває напрями гармонізації елементів сталого розвитку агропродовольчої сфери національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методичні та практичні аспекти сталого розвитку з урахуванням особливостей агропромислової сфери знайшли своє зображення у доробку багатьох науковців, з-поміж яких: О. Буринська, Ю. Лопатинський, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Могильний, Н. Патики, М. Пугачов, П. Саблук, С. Тодорюк, О. Хомаківська, О. Шпикуляк та інших. Однак необхідність врахування особливостей реалізації у національній економічній системі зумовлюють доцільність деталізації досліджень, зокрема аналізу його складових і забезпечення заходів щодо їх гармонізації в агропромисловій сфері.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є обґрунтування необхідності поглибленого дослідження науково-методичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо забезпечення сталого розвитку агропромислової сфери, з урахуванням соціальної складової.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує проблема розв'язання низки соціальних та екологічних проблем у даній сфері. Реалізація економічних інтересів завдає непоправної шкоди навколишньому середовищу, впливає на якість життя та знижує національну продовольчу безпеку, що у сукупності загрожує національній безпеці. Комплексна взаємодія основних компонентів (економічної, екологічної та соціальної) – є ефективним інструментарієм

забезпечення сталого розвитку агропродовольчої сфери національної економіки.

Розглянемо соціальну детермінанту, яка разом з економічною й екологічною, формує систему сталого розвитку. Так, в Указі Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [8] задекларована підтримка проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 р. № 70/1 Глобальних Цілей Сталого розвитку до 2030 р. та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, опубліковані у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» зокрема, серед Цілей сталого розвитку є подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства [10].

Принципами розвитку агропромислової сфери щодо організації аграрного виробництва є збалансованість його розвитку за економічними, соціальними та екологічними критеріями.

При цьому мета Стратегії – створення організаційно-економічних умов з метою ефективного розвитку агропромислової сфери шляхом забезпечення єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення якісною, безпечною, доступною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловістю сільськогосподарською сировиною. Однією з стратегічних цілей розвитку агропромислової сфери, визначених у Стратегії, є сприяння розвитку сільських населених пунктів та формування середнього класу на селі шляхом забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення рівня доходів [6; 7]. Це вказує на вагомість соціальної складової розвитку аграрного сектора економіки України. Водночас першим з принципів розвитку аграрного сектора у сфері організації аграрного виробництва проголошується збалансованість його розвитку за економічними, соціальними та екологічними критеріями, що підтверджує спрямованість саме на сталий розвиток.

Однією з вагомих складових сталого розвитку суспільства є комплексний, збалансований розвиток саме агропромислової сфери, який, своєю чергою, сприяє прогресивним трансформаціям у виробничій, соціальній і екологічній сферах [1].

Функціонування агропромислової сфери у сучасних динамічних умовах потребує перегляду підходів щодо управління її розвитком, оскільки досягнення його шляхом економічного зростання недостатнє, тому, що високі темпи виробничої діяльності можуть співіснувати з низьким рівнем результативності економічних і соціальних процесів, ставати загрозою для навколишнього середовища тощо.

Таблиця 1 **Динаміка кількості зайнятого населення в Україні за видами економічної діяльності, тис. осіб**

Показники	Роки									2020 р. до 2012 р., %
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Усього зайнято	19261,4	19314,2	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4	16360,9	16578,3	15915,3	82,6
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389,0	3091,4	2870,6	2866,5	2860,7	2937,6	3010,4	2721,2	82,2
Промисловість	3236,7	3170,0	2898,2	2573,9	2494,8	2440,6	2426,0	2461,5	2358,6	72,9
Будівництво	836,4	841,1	746,4	642,1	644,5	644,3	665,3	699,0	664,4	79,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	4269,5	3965,7	3510,7	3516,2	3525,8	3654,7	3801,3	3648,7	87,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	1163,6	1113,4	998,0	997,2	991,6	995,1	999,0	975,2	84,7
Тимчасове розміщення й організація харчування	326,7	328,9	309,1	277,3	276,7	276,3	283,0	304,0	285,4	87,4
Інформація та телекомунікації	297,9	299,9	284,8	272,9	275,2	274,1	280,3	289,2	283,7	95,2
Фінансова та страхова діяльність	315,8	306,2	286,8	243,6	225,6	215,9	214,0	211,6	212,5	67,3
Операції з нерухомим майном	322,2	314,3	286,1	268,3	255,5	252,3	259,4	259,7	251,2	78,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	493,6	456,0	422,9	428,1	415,8	437,9	421,6	418,2	83,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	343,3	334,3	298,6	304,3	297,9	304,3	317,9	304,6	88,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,6 ²	962,3	959,5 ²	974,5 ²	973,1	979,7	939,3	870,5 ²	901,9 ²	89,9
Освіта	1633,2	1611,2	1587,7	1496,5	1441,4	1423,4	1416,5	1388,7	1394,9	85,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	1171,8	1150,5	1040,7	1030,4	1013,6	995,4	974,2	935,4	79,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	226,5	221,2	207,9	201,6	199,8	196,9	197,6	196,0	86,9
Інші види економічної діяльності	414,3	423,0	382,2	344,7	345,8	344,6	355,2	372,1	363,4	87,7

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [2]

Дані за 2012-2020 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, з 2015 р. – також без частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей

Ураховано кількість тимчасових працівників, які були залучені до підготовки та проведенні виборів: у 2012 р. – до Верховної Ради України; у 2014 р. – Президента України та до Верховної Ради України; у 2015 р. – депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів; у 2019 р. – Президента України та до Верховної Ради України; у 2020 р. – депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів

Як справедливо зазначають науковці: «...концепція ефективного функціонування агропромислової сфери, сталого розвитку має виняткове значення для чому сприяють кілька важливих факторів:

- сільськогосподарські виробники є одними з основних споживачів природних ресурсів;
- сільське господарство відіграє важливу роль у взаємодії між розвитком суспільства та довкіллям;
- дана сфера є багатофункціональною: виробляє харчові продукти (задовольняються пріоритетні потреби суспільства), а також непродовольчі товари (субституючи невідновлювані природні ресурси);
- галузь здійснює значний внесок у життєздатність сільських територій. Тому є абсолютно очевидним, що домінантними мають бути питання захисту навколишнього середовища і соціальні питання життєзабезпечення населення [11].

Соціальна складова забезпечується зростанням рівня зайнятості населення, доходів суб'єктів господарювання в агропромисловій сфері.

Зокрема, одним із показників соціальної складової є зайнятість населення (табл. 1).

З'ясовано, що протягом досліджуваного періоду кількість зайнятого населення в Україні зменшилася на 19261,4 тис. осіб або 17,4%, що можна пояснити демографічними, міграційними чинниками, а також відсутністю даних з окупованих територій.

Розраховано, що найбільша частка населення зайнята у торгівлі, а саме 22,9% за 2012-2020 роки. Друге місце посідає сільське господарство – 17,1 % або 2721,0 тис. осіб у середньому за період дослідження, тобто на аграрний сектор економіки припадає значна частка зайнятих в Україні, що зумовлює вплив сектору на сталий розвиток країни в цілому. Як зазначалося, однією зі стратегічних цілей розвитку аграрного сектора, визначених у Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р. [6] та згодом підписаному Указові Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [8], є підвищення рівня доходів зайнятих в аграрному секторі України.

Одним із цільових орієнтирів реалізації даних завдань є зростання розміру середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства до середнього за галузями національної економіки. Тому проаналізуємо динаміку заробітної плати працівників сільського господарства та в цілому по Україні (табл. 2).

Таблиця 2 Динаміка середньомісячної заробітної плати працівників по Україні у розрахунку на одного штатного працівника, грн

Показники	Роки									2020 р. до 2012 р., %
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Усього	3041,0	3282,0	3480,0	4195,0	5183,0	7104,0	8865,0	10497,0	11591,0	у 3,8 рази
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2094,0	2344,0	2556,0	3309,0	4195,0	6057,0	7557,0	8856,0	9754,0	у 4,7 рази
з них сільське господарство	2024,0	2269	2476,0	3140,0	3916,0	5761,0	7166,0	8738,0	9734,0	у 4,8 рази

Джерело: сформовано авторами на основі матеріалів [2]

Варто зазначити позитивну тенденцію до зростання рівня заробітної плати працівників сільського господарства та скорочення розриву між заробітною платою у сільському господарстві та в середньому по Україні (за усіма секторами національної економіки). Попри зростання середньої зарплати в сільському господарстві, її значення у 2020 р. залишається нижчим за середню заробітну плату в цілому по Україні на 16,0 відсотків (рис. 1).

Наслідками цього факту і на сьогодні є виїзд робочої сили з сільської місцевості (спостерігається як внутрішня міграція, так і виїзд працездатних закордон); збезлюднення сільської місцевості; відтік кваліфікованих кадрів з аграрного сектора тощо. Низька зайнятість в агрохолдингах зумовлена не рівнем оплати, а здебільшого механізацією й автоматизацією аграрних виробничих процесів, тож зростання рівня оплати праці на селі залишається актуальним нерозв'язаним завданням.

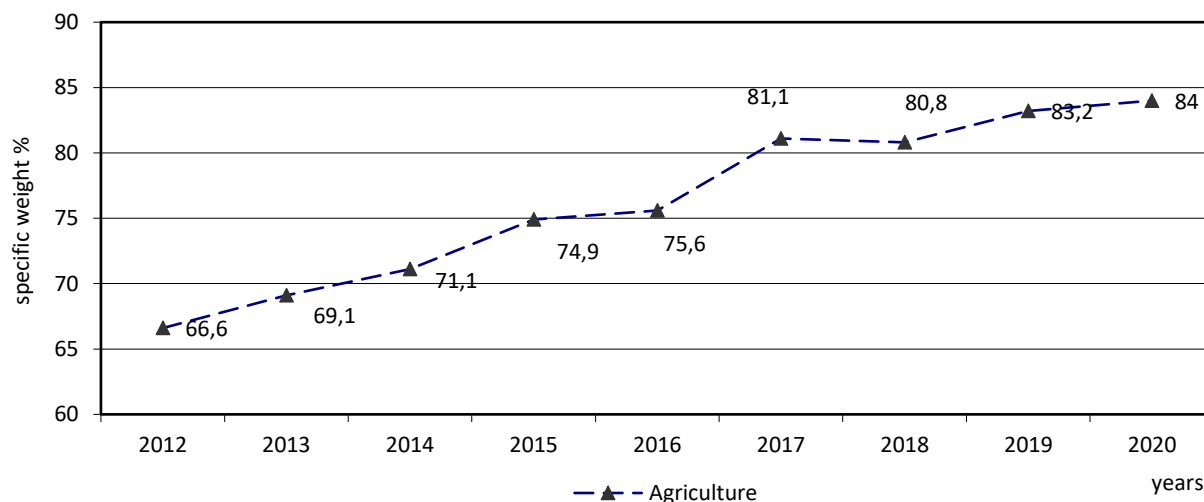

Рисунок 1 – Процентне співвідношення заробітної плати в сільському господарстві до середньої заробітної плати по усіх галузях економіки України, %

Джерело: побудовано авторами

Саме тому, намагаючись досягнути сталий розвиток агропромислової сфери, необхідно розглядати взаємозв'язок соціальної, економічної та екологічної складових. Відповідно, зростання розміру оплати праці повинно бути підтверджено зростанням випереджальними темпами продуктивності праці в секторі.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене, з'ясовано важливість розуміння сутності розвитку

агропромислової сфери на засадах сталості, за якого здійснюються стратегічно узгоджені кількісні та якісні зміни, що забезпечують зростання рівня життя сільськогосподарських виробників, сільського населення і цілої нації, й досягаються вони завдяки гармонізації виробничої сфери, людських ресурсів і навколишнього середовища тощо.

Література:

1. Воронько-Невіднича Т., Коваль О., Колода О. Управління розвитком підприємства як необхідна умова досягнення цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство. 2021. № 25. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-80> (дата звернення 15.07.2021).
2. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 16.07.2021).
3. Лопатинський Ю., Буринська О. І. Складові та пріоритети сталого розвитку аграрного сектору економіки : концептуально-теоретичний дискурс. Економіка АПК. 2018. № 6. С. 94-102.
4. Лопатинський Ю. М., Тодорюк С. І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 220 с.
5. Лупенко Ю. О. Формування перспективної моделі сільського господарства. Економіка АПК. 2012. № 11. С. 10-14.
6. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> (дата звернення 15.07.2021).
7. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін.; за ред. Ю. О. Лупенка та О. Г. Булавки. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 74 с.
8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення 15.07.2021).
9. Ходаківська О. В., Пугачов М. І., Патица Н. І., Шпикуляк О. Г., Могильний О. М. Вплив COVID-19 на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави. Економіка АПК. 2020. № 12. С. 6-21.
10. Цілі сталого розвитку в Україні : веб-сайт. URL : <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-governments> (дата звернення 16.07.2021).
11. Voronko-Nevidnycha T., Sirenko O. Interconnection of social and economic components of sustainable development of the agrarian sphere. Management of the 21st century: globalization challenges: monog. 2020. Prague. Nemoros s.r.o. 2020. Czech Republic. P. 471-477. URL : <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/9771> <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/academicdepartment/kafedr-a-menedzhmentu/monrenewcompressed-1-229.pdf> (дата звернення 15.07.2021).

References:

1. Voronko-Nevidnycha, T., Koval, O. & Koloda, O. (2021). Enterprise development management as a necessary condition for achieving sustainable development goals. *Ekonomika ta suspil'stvo*, 25. Retrieved from : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-80> [in Ukrainian].
2. State Statistics Service of Ukraine (2021). Official web-site. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukr.].
3. Lopatinsky, Y. & Burynska, O. (2018). Components and priorities of sustainable development of the agricultural sector of the economy: conceptual and theoretical discourse. *Ekonomika APK*, 6, 94-102 [in Ukrainian].
4. Lopatinsky, Yu. & Todoryuk, S. (2015). Determinanty staloho rozvytku ahrarnykh pidpryemstv. Chernivtsi : Chernivets'kyj nats. un-t. 220 [in Ukrainian].
5. Lupenko, Yu. O. Formation of a perspective model of agriculture (2012). *Ekonomika APK*, 11, 10–14 [in Ukrainian].
6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2013). On approval of the strategy for the development of the agricultural sector of the economy for the period up to 2020 (Decree No. 806-R, October 17). Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%8> [in Ukrainian].
7. Lupenko, Yu., Malik, M. & Bulavka, O. (2013). Strategic directions of sustainable development of rural areas for the period up to 2020. Kyiv : *NNTS Instytut ahrarnoyi ekonomiky*, 74 [in Ukrainian].
8. The President of Ukraine. (2019). On the sustainable development Goals of Ukraine for the period up to 2030. Decree No. 722/2019, September 30. Retrieved from : <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> [in Ukrainian].
9. Khodakivska, O. V., Pugachev, M. I., Patyka, N. I., Shpykulyak, O. G. & Mogilny, O. M. (2020). Impact of COVID-19 on the agricultural sector and food security of the state. *Ekonomika APK*, 12, 6-21 [in Ukrainian].
10. The goal of sustainable development in Ukraine. Retrieved from : <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-governments> [in Ukrainian].
11. Voronko-Nevidnycha, T. & Sirenko, O. Interconnection of social and economic components of sustainable development of the agrarian sphere. Management of the 21st century: globalization challenges: monog. 2020. Prague. Nemoros s.r.o. 2020. Czech Republic. 471 p. 228–234. <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/9771><https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/academicdepartment/kafedra-menedzhmentu/monrenewcompressed-1-229.pdf> [in English].

